

Formidling på reservaterne

AF ALLAN GUDIO NIELSEN, NATURVEJLEDER I FUGLEVÆRNSFONDEN

At spærre spændende naturområder af for nysgerrige for at beskytte fuglelivet er ikke vejen frem, hvis man vil have folk til at interessere sig for fuglene og naturen og nære et ønske om at beskytte den. De skal tværtimod ud og opleve det selv – vel og mærke på fuglenes og naturens præmisser. Dette gøres ved en gennemtænkt adgangsregulering, således at fuglene forstyrres mindst muligt, men på samme tid giver publikum rigtig gode oplevelsesmuligheder. Det er i grove træk filosofien bag Fugleværnsfondens formidling på reservaterne.

Det var først i 1988, at fonden for alvor tog fat på at åbne reservaterne for det brede publikum og gjorde formidlingen til et sideordnet formål med arbejdet i Fugleværnsfondens. Året efter kom der virkelig gang i den indirekte formidling på reservaterne. Med en millionbevilling fra Aage V. Jensens Fonde blev der i årene efter opført fire store fugletårne og tre store fugleskjul, der blev anlagt stier og p-pladser, sat skilte op og udarbejdet reservatfoldere, informations- og fugleplancher til tårne og skjul.

I 1989 var det vigtigt for fonden, at den indirekte formidling ikke måtte være prangende. Plancher, kortborde, foldere og anden information blev trykt i sort/hvid og ofte på billigt og meget kornet genbrugspapir.

Helt som i 80ernes tidsånd. Filosofien bag formidlingen var, at den ikke måtte tage fokus fra fugleoplevelsen, og at bidragsyderne ikke måtte få den opfattelse, at fonden ødslede med pengene. Målgruppen for formidlingen var ikke de mest aktive fuglekikkere, som 'kan selv', men ganske almindelige danskere med en almen interesse for natur og fugle. Målgruppen er den samme i dag, men den sort/hvide og noget trist udseende formidling er heldigvis blevet udskiftet med noget mere tidssvarende.

Bevillingen fra Aage V. Jensens Fonde betød, at Fugleværnsfondens i 1989 pludselig blev synlig i det danske landskab, og det blev tydeligt for fonden, at der var behov for en fremadrettet formidling på reservaterne, både den indirekte i form af foldere, plancher og publikumsfaciliteter og den direkte i form af guidede ture. Samme år blev fondens første naturvejleder derfor ansat via løntilskud fra Friluftsrådet. Der var fra start fokus på, at naturvejlederens rolle ikke kun var bag skrivebordet, men at det var vigtigt at møde publikum ude i reservaterne. Efterhånden som antallet af reservater voksede, blev de nystartede frivillige arbejdsgrupper mere og mere involveret i den direkte formidling, og antallet af ture på reservaterne har været støt stigende i

Skoleklasse i felten med Fugleværnsfondens naturvejleder Allan Gudio Nielsen. Foto: Allan Gudio Nielsen.

mange år. Arbejdsgrupperne står nu for over halvdelen af turene på reservaterne (se artiklen om Fugleværnsfondens arbejdsgrupper).

De mange ture på reservaterne

Dansk Ornitologisk Forening og Fugleværnsfonden afholder tilsammen ca. 600 årlige fugleture herhjemme. Med ca. 100 årlige ture på reservaterne står Fugleværnsfonden således for hver sjette fugletur i DOFs medlemsblad *Fugle og Natur*. Medlemmerne har hermed gode muligheder for at lære reservaterne godt at kende. Turene henvender sig dog langt fra kun til DOFs medlemmer. Fugleværnsfonden udgiver hvert år en folder, hvor alle årets ture på reservaterne er samlet. Folderen kan findes på reservaterne, i Naturbutikken, lokale turistkontorer, biblioteker m.m. Turene rammer dermed et meget bredt publikum, og deltagerantallet er ofte højt med et gennemsnit de sidste 15 år på 35 på naturvejlederens ture.

Bladrer man folderen igennem, vil man hurtigt bemærke, at der er stor variation på turene i reservaterne. Der er 'klassikerne' som fx arbejdsgruppens månedlige fugletælleture ved Gundsømagle Sø, der har været fast på turprogrammet i mere end 25 år. Åbent hus-arrangementerne er et andet tilbud, som ligeledes har været fast på programmet i mange år. Åbent hus-arrangementerne startede oprindeligt i fugletårnet på Nyord Enge med en månedlig bemanding i fugletårnet. Ideen har siden spredt sig til andre arbejdsgrupper, og der er nu

fast åbent hus i fugletårnet ved Gulstav Mose og Nivå Bugt Strandenge. I Vaserne og ved Ravnstrup Sø har der i en lang årrække hvert forår været ugentlige fuglestemture. Turene er særdeles velbesøgte og trækker ofte over 50 deltagere.

Igennem årene er der også blevet plads til nye typer ture. Et eksempel er de såkaldte 'kun for bedsteforældre og børnebørn'-ture, hvor der er adgang forbudt for forældre. Hvepsevågens Dag ved Hyllekrog er et andet tilbud, som henvender sig til både feltornitologer og almindelige fuglekikkere, og som desuden har fungeret som uofficiel landskamp i hvepsevågetræk mod Sverige/Falsterbo. Stillingen er pt uafgjort!

Bioblitz er det nyeste skud på stammen. Her undersøger et hold natureksperter et reservats biodiversitet over 24 timer i selskab med helt almindelige naturinteresserede, som gerne vil lære mere om den danske natur. Læs mere om bioblitz i artiklen 'Ej blot til fugl'.

Adopter et reservat

Udover de officielle ture bliver der hvert år afholdt en del ture for private og skoleklasser i reservaterne. I 2003 startede projektet 'Adopter et reservat'. Lokale skoleklasser nær reservaterne blev inviteret til at deltage aktivt i naturplejen og naturovervågningen i reservatet. Ikke kun som en enkelt sjov og lærerig dag med naturvejlederen, men som en tilbagevendende aktivitet mindst fire gange om året og med et krav om, at klassen skal

Tre seje piger, der allerede har erfaringer med praktisk naturpleje fra klassens adoption af reservatet ved Ravnstrup Sø. Foto: Allan Gudio Nielsen.

binde sig for en længere årrække. Hermed oplever eleverne ansvarlighed og tilknytning til et stykke natur i deres nærområde. Flere klasser har således været tilknyttet projektet siden børnehaveklassen og frem til 7.-8. klasse. I den periode lærer de reservatet grundigt at kende, og der er aldrig brok eller sure miner, når dagens program fremlægges. Adoptivklasserne har bl.a. lært at slå med le, bygget skægmejsere, bygget insekt-hoteller og registreret hvilke arter, der har bosat sig, optaget fuglestemmer med professionelt udstyr og meget, meget mere.

Flere af de aktiviteter, som adoptivklasserne igennem årene har udført i reservaterne, har inspireret de lokale frivillige arbejdsgrupper. Et eksempel er de såkaldte snogehøje, som er store 'kompostbunker', hvor der dannes varme fra nedbrydningen af plantedele. Her kan snogene godt lide at lægge æg, og undertiden kan man opleve, at snoge også overvintrer i snogehøjen. Det var en adoptivklasse ved Gundsømagle Sø, der anlagde den første snogehøj, som siden er blevet kopieret af adoptivklasser og arbejdsgrupper på mange af de andre reservater. De første kunstige skægmejsere på reservaterne blev ligeledes bygget af en adoptivklasse ved Ravnstrup Sø.

Fugle For Folket

I 2003 blev Fugleværnsfonden begunstiget af endnu en stor milliondonation fra Åge V. Jensens Fonde til formidling på reservaterne. Hermed tog formidlingen endnu et stort skridt fremad. Projektet blev meget rammende kaldt 'Fugle For Folket', og formålet med formidlingen var at give publikum endnu bedre adgang til reservaterne, vel og mærke som altid på fuglenes præmisser. I løbet af de næste seks år var der livlig aktivitet på reservaterne, hvor der bl.a. blev opført seks nye skjul og fugletårne med handicapfaciliteter. Der blev sat nye skilte op og etableret nye trampestier, p-pladser og gangbroer, ligesom der blev opsat borde/bænkesæt og shelters, udgivet nye foldere og foretaget formidling i børnehøjde mv.

Ved Tryggelev Nor, Bøjden Nor, Nyord Enge og Søgård Mose blev der via donationen mulighed for, at også handicappede, gangbesværede og børnefamilier med klappvogn kunne opleve fuglene på nært hold. Ved ovennævnte reservater er der også anlagt stier, som snor sig gennem landskabet, så kørestolsbrugere ubesværet kan nå frem til skjul og tårne. Ved Tryggelev Nor blev den oprindelige sti ud til fugleskulet udvidet og ombygget i 2005, så kørestolsbrugere kan nyde den flotte

Vignet fra folderen "Vaserne, sommer".
Tegning: Carl Christian Tofte.

På flere af reservaterne er der adgang for kørestolsbrugere.
Foto: Allan Gudio Nielsen.

Hvepsevågens Dag 2010 ved basis af Hyllekrog. Foto: Allan Gudio Nielsen.

udsigt over noret. Også børnefamilier har glæde af det nye skjul, hvor selv de yngste besøgende kan nå op og kikke ud.

I England og Sverige har man en lang tradition for at lede publikum ud til svært tilgængelige naturområder via såkaldte 'boardwalks' – gangbroer. Herhjemme er især gangbroen ved Han Vejle i Vejlerne kendt for sine Skægmejsere og mange andre nære naturoplevelser. I forbindelse med Fugle For Folket-projektet blev der opført en gangbro ved Gundsømagle Sø, hvor den som en slange snor sig 300 meter igennem rørskov. Som besøgende får man hurtigt fornemmelsen af at blive væk, når man træder ud på gangbroen. Også gangbroen ved Ravnstrup Sø er bygget efter dette princip. Dog ledes man ikke her igennem rørskov, men tæt elle- og pile-sump, hvilket bestemt ikke gør oplevelsen mindre interessant. Ved Ravnstrup Sø lever en stor bestand af vandspidsmus, og der findes vel ingen andre steder i landet, hvor man kan komme så tæt på de normalt meget sky dyr som her.

Formidling i børnehøjde

Som nævnt tidligere, forsøger Fugleværnsfonden at ramme bredt med sin formidling. De klassiske fugleplancher findes på alle reservaterne, men de henvender

sig sjældent til børnefamilier. Da formidlingsbygningen i Vaserne blev opført i 2001, blev formidlingen også rettet mod de yngste gæster, således at formidlingen blev delt i to niveauer. Der er fakta for den naturinteresserede, der besøger reservatet alene, men plancherne henvender sig også til børnefamilier, hvor der er lagt op til en dialog mellem børn og forældre. Fælles for begge niveauer er, at de pirrer til nysgerrigheden og opfordrer gæsterne til selv at gå på opdagelse. Det er ikke kun plancherne i Vaserne og flere af de andre reservater, som henvender sig til børnefamilier og andre som har lyst til selv at gå på opdagelse i naturen. Også reservatfolderne er udformet på denne måde.

Ved Ravnstrup Sø er der opført et stort shelter, som kan rumme en hel skoleklasse på tur. Shelteret er desuden et godt samlingssted for den lokale adoptivklasse, når klassen er på besøg i reservatet. Ravnstrup Sø huser desuden hele to Naturbaser; små træbygninger, hvor skoleklasser kan låne feltgrej. Også Vaserne er forsynet med en Naturbase, og begge reservater har bålhuse med plads til en hel skoleklasse. Der er desuden anlagt bålpladser på en lang række af reservaterne.

Tivolisering af naturen?

"Tivolisering af naturen" er der sikkert nogen, der tænker;

et udtryk man som naturformidler indimellem støder på, når der etableres gangbroer i rørskoven, planeres stier til kørestolsbrugere eller anlægges fugleøer nær fugleskjul, så den besøgende ikke behøver medbringe teleskop. Det er en svær balance, hvor vi på den ene side gerne vil bevare så meget autenticitet som muligt, men også give besøgende – og fuglene – gode vilkår. Som nævnt i indledningen er reservaterne først og fremmest fristeder for fuglene, men med en gennemtænkt formidling kan der også anlægges publikumsfaciliteter og foretages guidede ture i reservaterne, uden at fuglene og naturen lider overlast – og som bidrager til en større forståelse og beskyttelse af naturen og en lyst til at komme igen.

Et eksempel er gangbroen i rørskoven ved Gundsømagle Sø. Rørskoven her er Østdanmarks største, og gangbroen berører kun en ganske lille del af fuglelivet; arter som Rørsanger, Sivsanger og Skægmejsje næppe overhovedet. De yngler i hvert fald alle lige op og ned af gangbroen, hvor der dagligt færdes mennesker. Man kan sagtens få fine oplevelser af Skægmejsjerne og de andre rørskovsfugle gennem sit medbragte teleskop fra Vesttårnet ved Gundsømagle Sø, og det skal der natur-

ligvis også være plads til. Men at opleve de smukke fugle på en meters afstand i en flere meter høj og brusende rørskov, hvor man normalt sjældent eller aldrig færdes, er for de fleste en anderledes naturoplevelse end at stå 50 m væk i et fugletårn.

Fugleværnsfonden er ikke færdig med at udvikle formidlingen. I foråret 2016 står vores første 'fuglefotoskjul' færdig i Vaserne. Skjulet er forsynet med såkaldte envejsruder, hvor den besøgende kan nyde fuglene på tæt hold, uden at fuglene kan se den besøgende. Ofte kommer fuglene så tæt på skjulet, at en håndkikkert ikke er nødvendig. Der planlægges flere sådanne skjul på reservaterne.

En stor drøm for Fugleværnsfonden er et byreservat i en af vore større byer. Inspirationen til et byreservat stammer fra England, hvor især den store engelske fuglebeskyttelsesorganisation, RSPB med held har formået at oprette byreservater med spændende fugleformidling og mange fugle. En af Englands største havternekolonier kan fx nydes på nært hold i RSPB's nye byreservat midt i Middlesbrough. Der er andre spændende formidlingstiltag på tegnebrættet, og vi glæder os til i årene fremover at byde publikum velkommen til vores reservater.

Adoptivklassen ved Tryggelev Nor med færdig skægmejsjerede.
Foto: Allan Gudio Nielsen.

Gangbroen gennem rørskoven ved Gundsømagle Sø.
Foto: Allan Gudio Nielsen.